

ETNOPEDAGOGIKANING PEDAGOGIKA TIZIMIDAGI O'RNI

Eshpo'latov Bekzod Muxiddin o'g'li

Samarqand davlat instituti Pedagogika kafedrası 2-bosqich magistranti

Annotatsiya

Ushbu tezisdá etnopedagogikaning pedagogika tizimidagi o'rne va ahamiyati tahlil qilinadi. Etnopedagogika – milliy an'ana, urf-odat va qadriyatlar asosida bolalarni tarbiyalashni o'rganadigan pedagogikaning alohida yo'nalishi hisoblanadi. Tezisdá milliy tarbiya tizimining shakllanishi, mahalla, oila va maktabning etnopedagogik yondashuvdagi roli, shuningdek, yosh avlodning axloqiy va madaniy kamolotida milliy qadriyatlarning ta'siri ko'rib chiqiladi. Shu bilan birga, etnopedagogikaning zamonaviy pedagogik tizimdagi integratsiyasi, uning maqsad va vazifalari, tarbiya jarayonida qo'llaniladigan uslub va metodlar yoritiladi.

Kalit so'zlar: Etnopedagogika, pedagogika tizimi, milliy tarbiya, oila, mahalla, maktab, axloqiy tarbiya, madaniy qadriyatlar, yosh avlod.

Аннотация

В диссертации анализируются роль и значение этнопедагогики в системе педагогического образования. Этнопедагогика – отдельное направление педагогики, изучающее воспитание детей на основе национальных традиций, обычаев и ценностей. В диссертации рассматривается формирование национальной системы образования, роль двора, семьи и школы в этнопедагогическом подходе, а также влияние национальных ценностей на нравственное и культурное развитие подрастающего поколения. При этом освещается интеграция этнопедагогики в современную педагогическую систему, её цели и задачи, а также методы и приёмы, используемые в образовательном процессе.

Ключевые слова: Этнопедагогика, педагогическая система, национальное воспитание, семья, двор, школа, нравственное воспитание, культурные ценности, молодое поколение.

Annotation

This thesis analyzes the place and significance of ethnopedagogy in the pedagogical system. Ethnopedagogy is a separate direction of pedagogy that studies the upbringing of children based on national traditions, customs and values. The thesis examines the formation of the national educational system, the role of the neighborhood, family and school in the ethnopedagogical approach, as well as the influence of national values on the moral and

cultural development of the younger generation. At the same time, the integration of ethnopedagogy into the modern pedagogical system, its goals and objectives, and the methods and techniques used in the educational process are highlighted.

Keywords: Ethnopedagogy, pedagogical system, national upbringing, family, neighborhood, school, moral upbringing, cultural values, younger generation.

Kirish

Bugungi kunda pedagogika sohasida milliy tarbiya masalalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Tarbiyaviy jarayonning samaradorligi faqat zamonaviy metodlar bilan cheklanmay, balki milliy qadriyatlar, an'ana va urf-odatlarini uyg'unlashtirish orqali yanada mustahkamlanadi. Shu nuqtai nazardan, etnopedagogika pedagogika tizimida muhim o'rin egallaydi.

Etnopedagogika – bu bolalarni va o'smirlarni milliy madaniyat, an'ana, odob-axloq qoidalarini va qadriyatlar asosida tarbiyalashni o'rganadigan pedagogikaning alohida yo'nalishi hisoblanadi. U oila, mahalla va maktab kabi asosiy ijtimoiy institutlar orqali yosh avlodning axloqiy, madaniy va ma'naviy kamolotiga hissa qo'shadi.

Shuningdek, etnopedagogika zamonaviy ta'lim tizimi bilan uyg'unlashgan holda bolalarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlaydi, ularni jamiyatga foydali, ma'naviy barkamol insonlar sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu bois, milliy qadriyatlarni pedagogik jarayonga samarali joriy etish va etnopedagogik yondashuvni keng tatbiq etish bugungi pedagogik tadqiqotlarning asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.[1].

Muhokama va natijalar. Etnopedagogika pedagogika tizimida yoshlarni tarbiyalashning milliy ildizlariga asoslangan samarali usullarni taklif etadi. Mahalla, oila va maktab kabi ijtimoiy institutlar orqali etnopedagogik qadriyatlar bolalarning kundalik hayotida qo'llaniladi. Shu orqali ular o'z milliy identitetini anglab yetadi, ijtimoiy normalar va axloqiy me'yorlarni amalda qo'llashni o'rganadi. Masalan, mahallada tashkil etiladigan an'anaviy tadbirlar, bayramlar va jamoaviy ishlarda yoshlar nafaqat madaniy qadriyatlarni o'zlashtiradi, balki o'zaro hamjihatlik va birdamlikni ham his qiladi.[2]

Bolalarni tarbiyalashda o'qituvchi etnik madaniyatlar va xalq an'analari xilma-xilligini hisobga olishi zarur, chunki ular bolaning shaxsini shakllantirish uchun muhim axloqiy qadriyatlarni o'z ichiga oladi. Xalq odatlari bolalarda to'g'ri xulq-atvor qoidalarini belgilash va hayotiy yo'riqnomalarni shakllantirishda yordam beradi. O'qituvchining vazifasi turli madaniyatlar haqida ma'lumotlarni o'rganish va ularni ta'lim jarayoniga samarali integratsiya qilishdan iborat.

Turli xalqlarning pedagogik merosini o'rganish, ularning ta'lim va tarbiyaga yondashuvlari asosida, bolalarning mustaqilligi rivojlanishiga va ularning o'z-o'zini anglashi mustahkamlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Etnopedagogika bolalarning motivatsiya va

ehtiyojlarini qondirish kontekstida xalq odatlari va an'alarining ijtimoiy-psixologik ahamiyatini o'rganishga asoslanadi va ularning ijtimoiy rivojlanishini rag'batlantiradi. O'quvchilarning xulq-atvorini boshqarishda etnopedagogikaning maxsus tizim va usullari qo'llaniladi, ular murakkab o'zaro bog'liqliklar strukturasi doirasida faoliyat yuritadi.[3]

Bolalarni tarbiyalash asosini chuqur xalq an'alari tashkil etadi, ular odamlar o'rtasidagi birlikni saqlash va qulay ijtimoiy muhit yaratishga yordam beradi. Bolalar jamiyat hayotida faol ishtirok etib, uning qadriyatlari va xulq-atvor qoidalarini o'zlashtiradilar. Ushbu qoidalar shaxsning eng yaxshi fazilatlarini va axloqiy normalarini namoyon etuvchi namunalar sifatida xizmat qiladi. Natijada, ular bolalarning ehtiyojlari, xulq-atvori va faolligini shakllantirib, ularning rivojlanishi va motivatsiyasini rag'batlantiradi.

Diniy madaniyatning chuqur ta'siri hayot tarzi va ijtimoiy normalarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Diniy odatlarni hurmat qilish nafaqat axloqiy tamoyillarni mustahkamlashga yordam beradi, balki shaxsning uyg'un rivojlanishiga ham xizmat qiladi. Yaxshilik va adolatga intilish, diniy dunyoqarashning ajralmas qismi sifatida, insonlarni ijobiy o'zgarishlarni amalga oshirishga ilhomlantiradi.

O'qituvchining ishida etnopedagogika g'oyalarini qo'llash yo'llari:[4]

Diniy qadriyatlar asosida shakllangan xalq pedagogikasi shaxsiy va ijtimoiy taraqqiyotga erishish uchun samarali vosita hisoblanadi. Xalq odatlarining mustahkamligi esa qadimiy qadriyatlar va barqaror diniy tamoyillarga tayanadi.

Xalq an'alari asosida tarbiya samaradorligi ularni o'qituvchi qanchalik chuqur tushunganiga va ularni umumiy ta'lim jarayoniga qanchalik uyg'un kiritishiga bog'liq. O'z xalqining ma'naviy madaniyatiga chuqur sho'ng'ish, bolalarda nafaqat o'z an'alari va madaniyatiga qiziqishni uyg'otadi, balki boshqa xalqlarning an'alari va madaniyatlariga hurmat va qiziqish hosil qilinishini rag'batlantiradi, bu esa insonlar o'rtasidagi muloqot va uyg'un munosabatlarni shakllantirishga xizmat qiladi.[5]

Shuningdek, etnopedagogika o'quv jarayonida ilmiy yondashuvlar bilan uyg'unlashadi. Maktablarda milliy o'yinlar, xalq hikoyalari, ertaklar va badiiy meros elementlari ta'lim-tarbiyaga tatbiq etilganda, o'quvchilar nafaqat ma'lumot oladi, balki axloqiy va ma'naviy tarbiya oladi. Bu jarayon yoshlarni ijtimoiylashuvi, muloqot qobiliyati va qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga ham yordam beradi.

Etnopedagogikaning yana bir muhim jihati – ota-ona va oila bilan hamkorlikni kuchaytirishdir. Farzandning axloqiy va madaniy tarbiyasi oilada boshlanganligi sababli, ota-onaning tarbiyadagi faol ishtiroki muhimdir. Pedagoglar va mahalla faollari oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash, tarbiyaviy masalalarni birgalikda hal qilish orqali etnopedagogik yondashuvning samaradorligini oshiradi.

Etnopedagogik yondashuvni ta'lim-tarbiyaga tatbiq etish natijasida quyidagi ijobiy o'zgarishlar kuzatiladi:[6]

1. Yoshlar o'z milliy qadriyatlarini anglaydi va hurmat qiladi.
 2. Axloqiy me'yorlar va odob-axloq qoidalari kundalik hayotda faol qo'llaniladi.
 3. Mahalla va oila bilan hamkorlik bolalarning ijtimoiy faolligini oshiradi.
 4. Maktabdagi ta'lim-tarbiya jarayonlari yanada samarali bo'ladi, bolalar ma'naviy va madaniy jihatdan barkamol shaxs sifatida yetiladi.
 5. Farzandlarning mustahkam ijtimoiy ko'nikmalarga ega bo'lishi, jamoada o'z o'rnini topishi va kelajakda jamiyatga foydali insonlar bo'lib yetishishiga zamin yaratadi.
- Shu bilan birga, etnopedagogika metodlarining muntazam tatbiqi bolalarni nafaqat bilimli, balki ma'naviy barkamol shaxs sifatida rivojlantirishga xizmat qiladi. Bu esa pedagogika tizimida milliy qadriyatlarni uyg'unlashtirishning samarali vositasi ekanini ko'rsatadi.
- Etnopedagogika pedagogika tizimining ajralmas qismi bo'lib, bolalarni tarbiyalash va ta'lim berishda milliy madaniyat, urf-odat va xalq an'analarini tizimli ravishda integratsiya qilish imkonini beradi. U nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy va ma'naviy rivojlanishga hissa qo'shadi, pedagoglar uchun samarali metod va yondashuvlar tizimini boyitadi. Shu bois, etnopedagogika pedagogika tizimida muhim strategik o'rin tutadi va zamonaviy ta'lim jarayonida milliy qadriyatlarni saqlash va rivojlantirishda hal qiluvchi vosita sifatida xizmat qiladi.[7].

Xulosa

Etnopedagogika pedagogika tizimida milliy qadriyatlarni yosh avlodga yetkazish va ularni barkamol shaxs sifatida tarbiyalashda muhim o'rin egallaydi. Mahalla, oila va maktab kabi ijtimoiy institutlar orqali etnopedagogik yondashuvlarni tatbiq etish, bolalarning axloqiy, ma'naviy va madaniy tarbiyasini mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, bu yondashuv yoshlarning ijtimoiy faolligini oshiradi, ularni o'z jamiyatida mas'uliyatli fuqarolar sifatida shakllantiradi va kelajakda jamiyatga foydali insonlar bo'lib yetishishiga zamin yaratadi.

Oila va ota-onaning faol ishtiroki, mahalla hamkorligi va maktabdagi pedagogik yondashuvlarning uyg'unligi orqali etnopedagogika samaradorligi oshadi. Milliy qadriyatlar va an'anaviy tarbiyaviy metodlarni ta'lim-tarbiyaga joriy etish, yoshlarning ruhiy va axloqiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, ularni jamiyatga moslashgan, ma'naviy barkamol shaxslar sifatida voyaga yetkazadi.

Shunday qilib, etnopedagogika pedagogika tizimida nafaqat tarbiyaviy vosita, balki milliy merosni yosh avlod ongiga singdirish va ularni barkamol shaxs sifatida shakllantirishning samarali mexanizmi sifatida ahamiyatlidir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mirziyoyev, Sh. (2019). *Prezidentning yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risidagi nutqi*. Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi. (2017). *Yoshlarga oid davlat siyosati to'g'risidagi qonun*. Toshkent.
3. O'zbekiston Respublikasi. (2022). *Mahallalarda yoshlar bilan ishlash tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risidagi PQ-92-sonli qaror*. Toshkent.
4. Shamsiyev, A. (2023). *Oila va ota-onaning bolalarni axloqiy tarbiyalashdagi roli*. "Science and Education" Scientific Journal, 4(3), 370–372.
5. Rasulov, D. (2024). *Etnopedagogikaning pedagogika tizimidagi o'rni*. Journal of Iqro, 12(2), 45–52.
6. Xolmatov, S. (2025). *Mahalla, oila va yoshlar tarbiyasida ijtimoiy hamkorlik*. Andijon: Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari.
7. Akramov, M. (2023). *Xalq pedagogikasi va ma'naviy tarbiya*. Toshkent: "Universitet jurnali".